

En Kriminalist paa Reformationstiden.

Spørgsmaalet Straf og Brøde er ligesaa gammelt som Menneskers Samfund; Digtere, Retslærde, Filosofer og Teologer har prøvet deres Kræfter derpaa og den tyske Forfatter, Dr. Laistner, tager næppe fejl, naar han slutter sit Værk »Das Recht in der Strafe« med den resignerede Ytring, at allerede Plato i sin Lære om Straffen har gennemløbet alle de Stadier, Filosofer og Retslærde i to tusinde Aar har tænkt igennem, uden at nogen har naaet at give et endeligt Svar.

Fra Teologernes kategoriske Imperativ gennem de Retslærdes empiriske Indikativ og til Filosofernes abstrakte Optativ bevæger Spørgsmaalet sig i en Ring, hvor meget lidt tilfredsstillende og den gamle Sætning bekræftes, at der ligger større Vægt paa, at Problemerne stilles, end paa at de løses. Forfriskende virker det derfor — synes mig — blandt Humanisterne i det 16de Aarhundredes Begyndelse at træffe en praktisk Jurist, der taler om Straf og Brøde ud fra helt andre Synspunkter end de almindelige filosofisk-teologiske, en Mand, der taler helt moderne om Sagen og behandler den, som den er bleven behandlet af de moderne Kriminaloger efter 1878.

Denne Mand er Sir Thomas More (Morus), og det er i selve Hovedværket Utopia, han fremsætter

sine Anskuelser om dette Emne, der aabenbart har syssel-sat ham stærkt, praktisk Jurist som han var. Det vil maaske ikke være overflødigt først at give et Par Oplysninger om Forfatteren, der næppe herhjemme er helt almindelig kendt og dernæst gengive Hovedindholdet af hans Betragtninger over Emnet, idet jeg dog udtrykkelig bemærker, at det med disse Linier mere er Hensigten at henlede Opmærksomheden paa More og hans Straffeteorier end blot nogenlunde udtømmende at gengive dem med de nødvendige historiske Kommentarer.

Thomas More er født i London 7. Februar 1478 af en Slægt »non celebri sed honesta«, hans Fader John More var Dommer i London. Sønnen opdroges i St: Anthony Skole og blev efter Tidens Skik allerede som Dreng sat i Huset hos en Stormand, Rigets Kansler Kardinal Morton, der, skønt Prælat, indehavde Landets højeste juridiske Embede. More skulde selv blive den første læge Kansler i England. Der opbevares en Udtalelse af Morton, der varsler om Mores kommende Storhed, og det er sikkert, at Drengen her har levet med i Tidens store Begivenheder. Henrik d. 7. af Huset Tudor havde i Aaret 1485 gjort Ende paa Striden mellem den røde og hvide Rose, og støttet til Mænd som Morton, opbyggede han nu det nye England, Kongemagtens England, der skulde føre det mellem Lensmænd splittede Land frem til Elisabethtidalderen og Cromwells store frie brittiske Rige. Det store systematiske Arbejde har gjort stærkt Indtryk paa den unge More, og det er næppe et Tilfælde, at de Partier af Utopia, der her interesserer os mest, er direkte knyttede til Minder fra Kardinal Mortons Hus.

Fra Kardinalens Hus blev More sendt til Oxford Universitet, der netop i de Tider havde modtaget den første Paavirkning af den italienske Humanisme. Her lærte More, der allerede som Dreng var en stiv Latiner, det græske Sprog at kende og traadte i Forbindelse med Humanismens Førstemand i Nordeuropa Desiderius Erasmus fra

Rotterdam, der virkede i Oxford. Her traf han Englands senere almægtige Minister, Kardinal Wolsey som uanselig Skolelærer, Filosofen Ludovicus Vives, Præsten Colet og Samtidens øvrige berømte Lærde. Men Faderen ønskede, at More skulde være praktisk Jurist, og Juristens Uddannelse foregik da som i vore Dage i London ved de store »Inns«. Ugerne forlod More Universitetet og indtraadte i Lincolns Inn, fyldt 18 Aar. Her blev han hurtig Lektor, og efter et Ophold hos Kartheusermunkene, hvorhen han førtes af religiøse Anfægtelser, giftede han sig og nedsatte sig som Sagfører i London.

Hans Sind var nu i Ligevægt, han syslede med Bearbejdelse af Augustinus de Civitate Dei, med Renaissancefilosofen Pico di Mirandulas Værker og med den klassiske Literatur, medens han førte en stor Korrespondance med Nordeuropas Lærde. Hele sit Liv forblev han en stræng troende Katolik, men var i øvrigt bekendt for sit Frisind og sit Vid. Kort før Henrik d. 7.s Død paadrog More, der var valgt til Parlamentet, sig Kongens Uvillie ved at tate mod Hoffets Ønsker og maatte søge Ophold i Flandern, men da Henrik d. 8. i 1509 besteg Tronen, hilste den hjemvendte More den nye Konge i et bombastisk Digt, der spaar England en ny Guldalder.

Denne Spaadom slog delvis til; de første tyve Aar af Henrik d. 8.s Regering under Wolseys faste Førertag blev en god Tid for England, og More selv traadte snart frem i første Række blandt Landets Jurister. Kronen benyttede ham i vigtige Sager; han sendtes paa diplomatisk Sendefærd til Flandern, hvor han i Aaret 1516 skrev Utopia, og hermed var hans europæiske Ry fastslaaet. I Løbet af faa Aar oplevede Bogen en Række Oplag og Mores Navn nævnedes blandt Europas første. Da Borgerurolighederne i 1518 udbrød i London (onde Majdag), var More Byens Sherif og indtraadte kort efter i Gehejmekonseillet; 1521 blev han Ridder, i 1523 »Speaker« i Underhuset og bistod Kong Henrik i hans bekendte Strid med Luther, der skaffede

Englands Konge Titlen »Troens Forsvarer«, den snurrige Titel, der bæres endnu den Dag i Dag.

Da saa Henrik d. 8.s Kærlighed til Anna Boleyn voldte Wolseys Fald, blev More i 1529 Lord-Kansler for kun at beholde denne Værdighed i 3 Aar. Han nedlagde den selv, fordi han misbilligede Kongens Brud med Pavestolen og Skilsmisse fra Katharina af Arragonien.

I disse Aar var More mere og mere bleven Romerkirkens Stridsmand mod den nye Lære, og fra hans Haand hidrører en Række voldsomme Skrifter mod Kætteriet. Protestanternes Beskyldninger mod ham for at have benyttet sin Stilling som Kansler til heftige Forfølgelser af anderledestroende har vist sig at være absolut usande.

I 1534 kommer saa den store Tragedie, der afslutter Mores Liv: hans Vægning ved at sværge til Kongen som Kirkens Primas, hans Fængsling og Død paa Skafottet den 6. Juli 1536, en Martyrhistorie af saa gribende Virkning, at det vilde være Synd at lære den at kende gennem andet end Sagens Akter. More blev ved sin Død hædret af det hele Europa; først i 1886 erklæredes han for Helgen, og Studier af hans Skrifter og Liv har i de sidste Tiaar vakt en Interesse i England, der har skabt en stor og rig Literatur, som uanset Forfatterens katolske eller protestantiske Standpunkt forenes i en udelt, man fristes til at sige Forgudelse af More. Ved sin retlinede Ærlighed, sit jævne Sind, sit tørre engelske Lune og sin store Flid og Viden, bliver More en af Renaissancens interessanteste Skikkelser, ligesom han sikkert er det 16. Aarhundredes ædlest Karakter. I Lees fortræffelige Afhandling i »National Biography« vil en udtømmende Literaturfortegnelse være at finde. More er en af de Mænd, man aldrig vil fortryde at have lært at kende.

Lønner det sig saaledes at gøre sig bekendt med Mores Liv og Virksomhed, er det for Dyrkere af Kriminalogien særlig interessant at lære hans Anskuelse om Straf og Brøde at kende. De bærer et af al Filosoferen

uafhængigt personligt, praktisk Præg og indeholdes som bemærket i Statsromanen Utopia, der i Modsætning til andre Arbejder af denne Art er priselig kort og i enhver Henseende læseværdig selv for Nutidens Læsere. Den engelske Udgave ved Lupton af 1895 er særlig anbefalelsesværdig; en latinsk Udgave i Herrmanns Lateinische Literaturdenkmäler des XV. und XVI. Jahrhunderts af samme Aar indeholder værdifulde Noter.

Det ligger udenfor Hensigten med disse Linier at gøre Rede for Utopia, det skal kun kortelig anføres, at Bogen er bygget med Platons Dialoger som Mønster, særlig paavirket af »Staten« og »Timæos«, men iøvrigt slutter sig nøje til Amerigo Vespuccis da nyudkomne Beretning om Amerikas Opdagelse og i sin almindelige Livsanskuelse er stærkt paavirket af de latinske Epikuræer og af Cicero og Seneca. Rammen er simpel. More fortæller, at han paa en Tjenesterejse i Nederlandene har truffet en af Amerigos Rejsesfæller, en Sømand, som han kaldte Rafael Hythlodæus, der beretter om det mærkelige Land Utopia, han paa sin Rejse har gæstet.

Anden Bog, der er skreven først, er Rafaels Beretning; første Bog danner Indledningen og er interessant derved, at den giver et troværdigt Billede af engelske Retsforhold og sociale Forhold, til hvilke Billedet i anden Bog stilles i Modsætning. Man forbavses ved den Tænke- og Talefrihed, der indrømmes Forfatterne, og forstaar at Wolsey i England som Leo d. 10. i Rom foragtede alle Midler, hvorved kloge og retsindige Skribenters Tunge og Pen bindes.

Læseren føres til Kardinal Mortons Hus, idet Rafael og More opfrisker Erindringen om den store Mand, de begge beundrer, og der gengives en Diskussion om Straf og Brøde, som Rafael fortæller har fundet Sted i dette Hus: Lærde og dygtige Mænd begyndte at fremhæve den Retfærdighed, der herskede i England, hvor Forbrydere

hængtes tyve i Tallet i én Galge, og det undrede da nogle, at Forbrydelserne dog kunde være saa talrige i et Land med saa krabat en Retfærdighed. Hertil siger Rafael uforbeholdent, at ham undrer det ikke; det ligger i Straffen. Døden er for haard en Straf for Ejendomsforbrydelser og dog ikke virksom nok til at hæmme disse Forbrydelser. Verden er som en daarlig Skolemester, der banker Børnene i Stedet for at lære dem. Forbrydelse er ikke Resultatet af et ondt Valg, men en Nødvendighed, avlet af Armod og Nød. Han lader sig ikke paavirke af den Udtalelse, at Samfundet har truffet en klog Ordning, han benægter tvertimod dette. Krigen skaber Vagabonder og Tiggere, den irrationelle Jorddrift og Arbejdsfordeling skaber Arbejdsløshed, de slette Samfundsforhold slipper Skarer af nødlidende løs paa Samfundet.

More gaar altsaa lige løs paa Løsgængerspørgsmaalet, drøfter Vagabonderingens Aarsag og Midlerne derimod, ganske efter de samme Principer som Nutidens Kriminaloger. Han støtter sig her rimeligvis paa flamske Erfaringer, idet man véd, at der netop paa den Tid i Ypern var gjort store Forarbejder til en Ordning af Fattigvæsenet, ikke paa katolsk Almissegrundlag, men gennem Løsning af Arbejdsspørgsmaalet.

Efter at have udviklet hvorledes Løsgængernes Hær opstaar, gaar Rafael over til at tale om Midlerne mod den. Lovene mod Tiggere var nye og strænge, de ramte saavel de hæderlige Arbejdsløse som de uhæderlige Vagabonder, men Lovene kendte ikke Midler til at raade Bod paa Ondets Aarsag. Her vil Rafael begynde; ved gode og sunde sociale Reformers vil han dæmme op for Ondet, og først naar Samfundet her har gjort sin Pligt, kan det tage fat paa at lovgive mod Forbryderne. Denne Retfærdighed er mere værd end straffende Retshaandhævelse; thi naar I finder Jer i, at Jeres Ungdom opdrages taabeligt og lastefuldt, smittede endog fra deres spæde Aar lidt efter lidt af Laster, for saa i Guds Navn at blive straffede, naar de,

efter at være komne til Skelsaar og Alder, begaar disse Forbrydelser, som de allerede fra deres Barndom har været bestemte til at begaa, saa spørger jeg Eder, hvad andet gør I da end opdrage Folk til Tyve og saa straffe dem?»

Her lader More en Jurist bryde ind med et velanlagt Foredrag, delt i første, andet og tredje Punkt, der meget pudsigt standses af Kardinalen, som beder den veltalende Retslærde holde Mund og spørger Rafael, om det er hans Mening, at Tyveri slet ikke skal straffes; selv tror han ikke Straf kan undværes af rent praktiske Grunde — det vi vilde kalde Hensynet til Samfundets Sikkerhed.

Rafael svarer straks, han indlader sig ikke paa at diskutere Problemer, men Praktiker, som han er, siger han: »Tab af Penge skal i hvert Fald ikke sones med Liv«. (I England straffedes Tyveri med Døden til langt over Midten af forrige Aarhundrede!) Rafael hævder Misforholdet mellem Brøde og Straf og paaviser logisk, hvorledes den taabelige Straf skader Samfundet ved at tilskynde Tyven til at myrde for at skjule sit Tyveri. Han angriber selve Dødsstraffen med teologiske Vaaben og siger, at Gud forbyder at dræbe; hvad der er det enkelte Menneske forbudt, kan ikke være Summen, Samfundet, tilladt. (Mod disse Rafaels Argumenter fristes man til at sætte visse kristelige Blades Forsvar for Dødsstraffen af meget sen Dato). Han erkender dog, at Samfundet maa foretage visse Skridt mod Forbryderne, og gaar saa over til at fremstille Skikken hos et Folk, han kalder Polylyryter, som han angiver at have truffet i Persien.

Hos dette Folk er Straffevæsenet saaledes ordnet, at de Elementer, der ikke vil leve efter Samfundets Love, udskilles af Samfundet i Arbejdskolonier, der underholdes af det offentlige. Principet er, at de saaledes dømte tvinges til at yde Staten et værdifuldt Arbejde, der, om de skikker sig vel, fører til Frigivelse og Tilbagegivelse af dem til Samfundet. Den hele Anordning er praktisk og Detaillerne minder i høj Grad om den belgiske Arbejdsanstalt, der

var Genstand for Omtale paa Kriminalistmødet sidste Efteraar. Der anvendes skarpe Disciplinærmidler, som Nødværge og yderste Tilflugt selv Døden, men hele Ordningen er fuldstændig blottet for alle Spor af de vedtagne Straffeteorier. Det hele System er maaske paavirket af det klassiske Strafarbejde og Augustinus's Lære i de Civitate Dei om Trælle, men helt upaavirket af ældre Teorier i dette ene, at Opdragelse til Arbejde er Hovedsynspunktet og Forsorgen ogsaa for de straffede Samfundets Pligt, Genvindelse af borgerlig Stilling de straffedes Ret. Dette udtaler Rafael i disse Ord: »Der er ikke én af dem uden Haab om at genvinde sin Frihed ved ydmyg Lydighed, ved taalmodig Underkastelse og gode Vidnesbyrds Erhvervelse. saa at han derefter kan leve ærligt og vel som en hæderlig Mand; thi hvert Aar faar nogle af dem deres Frihed igen efter deres Fortjeneste.« Man finder her foregrebet det engelske »ticket of leave« System, der først traadte i Kraft 1853.

To mærkelige Kendsgerninger præger hele denne Diskussion — der ender med at Kardinal Morton fuldt ud tiltræder Tvangsarbejdstanken for Løsgængerens Vedkommende! — først denne, at More har set, at den professionelle Forbrydelse er et Fænomen, der er forskelligt fra det teoretiske Forbrydelsesbegreb, med andre Ord, at man skal lovgive mod Forbrydere i første Række og ikke mod Forbrydelser; og dernæst, at han har set, at Løsgængeriet og dermed den professionelle Forbrydelse bunder i Arbejdsspørgsmaalet og at Hjælpen mod Ondet ligger i Opdragelse til og Regulering af Arbejdet, det normale gennem social Lovgivning, det abnorme gennem Tvangsarbejdsanordning.

Men ogsaa Sondringen mellem Disciplinarstraf, den direkte Paavirkning af Individet under Tvang, og den modstillede Lovens Straf efter Dom synes helt moderne og hele Synspunktet Straf som Opdragelse, idet Lidelse holdes tilbage i sidste Plan, er næsten mere end moderne.

Hvor har Retslærde i Aarhundreder overset dette, og hvor overser Lovgiverne det endnu den Dag i Dag!

I anden Bog kommer More tilbage til Spørgsmaalet, men her maa huskes, at han fremstiller Utopias Samfundstilstande, der hviler paa den Sætning, at Ejendomsretten er Kilde til al Nød. I Utopia er alt Fælleseje, den platoniske Klasse-Kommunisme («Vægterne» i Staten) er udvidet til at gælde det hele Folk, dog er det endnu ikke lykkedes Utopia-Litteraturen at klarlægge Forfatterens Forhold til denne Tanke. Jeg tør ikke selv gaa for langt ind paa det hele Spørgsmaal, der kræver Undersøgelser, som endnu ikke for mig er tilendebragte; men det er klart, at for nærværende Fremstilling indskrænker den fingerede Samfundsordning Spørgsmaalet betydeligt, da der jo ikke ret vel kan være Tale om en Gruppe som Berigelsesforbrydelserne i et Samfund, hvor Ejendomsretten er ophævet.

Iøvrigt kendes i Utopias Lovgivning kun en eneste Straffebestemmelse — Straf for gentaget Ægteskabsbrud og den er Døden. Hvor absurd dette end lyder, saa er der heri, Inkonsekvensen tiltrods, noget der tiltaler. Hele Staten hviler paa Familielivet, Opdragelsen og Arbejdsfordelingen sker patriarkalsk. Revselsesretten, der ligger hos Husbaderen, træder i Stedet for Straf ved Domsmyndigheder og kun i særdeles graverende Tilfælde træder »Staten« til med Tvangsarbejde i Form af Trællestand.

Da Utopianerne lægger større Vægt paa Belønning end paa Straf, da det er deres Princip, at Lovene skal være faa, og enhver Utopianer derfor er en kyndig Retslærd, og da deres Filosofi er Epikuræernes, og den, der kendes hos Cicero og Seneca: at tilstræbe den sande og sunde Lykke, vil deres Statsliv bæres oppe af sin egen Hensigtsmæssighed, og der vil kun være Brug for noget, der ligner Straf, paa Omraader, hvor Drifter kan tænkes at tage Magten fra Forstanden.

Dette vil lettest kunne ske paa det ene Omraade —

Sædeligheden — thi Utopianerne skildres som et fredelskende Folk, der hader Blodsudgydelse, skyer Jagt og Ridderspil og lader Slagtning udføre ved Trælle. Der synes mig saaledes i det snurrige Indfald med den eneste Straffelovbestemmelse, at ligge noget mere end et spøgefuldt Paahit i en højst usædelig Tid — More var selv ikke rigoristisk overfor sin Samtids Eccesser — nemlig den vistnok rigtige Betragtning, at det er den første Betingelse, naar et Samfund opbygges, at hævde dets Grundlov; saa behøver man iøvrigt ikke Forbudslove, men gavnlige Anordninger.

Imidlertid vil der jo altid i en Samfundsroman være meget uklart; det er svært at sige, hvad der er Satire, hvad der er digteriske Virkemidler, og hvad der doceres som Lære. Jo bedre Arbejdet er literært set, des vanskeligere bliver det at holde disse Ting ude fra hverandre. I første Bog er Sagen klar, her vil More docere; i anden Bog er det svært at se hans Hensigt i Enkeltheder. Men ét staar fast: Arbejdet er det, der bærer Samfundet, det frivillige Arbejde er Midlet til Lykken, der skal naas, det tvungne Arbejde er Straf for Brøde, men bærer i sig selv Spiren til Lykke derved, at det kan blive frivilligt. Om Gengældelse læres intet, og Opmuntring til Dyd ved Lykke sætter helt Afskrækkelse i Skygge, medens Nødsynspunktet, Værgeret og Værnepligt træder i Baggrunden, fordi Opfordringen til Angreb er saa ringe.

I en Bog om »Utopia« vil Straffespørgsmaalet blive at underordnet Betydning, af literære Hensyn maa det holdes nede, og det er sikkert denne Omstændighed, der har tilskyndet More til at lade en Trediedel af første Bog optage hans Teorier om Straf og Brøde, der saa direkte er knyttet til hans Samtids Forhold, at ingen kan være i Tvivl om hans Mening. Det maa erindres, at Fængselsstraf paa Mores Tid ikke anvendtes, og det taler stærkt for hans praktiske Sans, at han helt oversprang denne

Form for Straffuldbyrdelse og satte Arbejde i Stedet for tvungen Lediggang.

Det vil af disse korte Antydninger fremgaa, at der hos en praktisk Jurist paa Luthers Tid har været Tanker fremme, der først nu synes at skulde vokse sig stærke nok til at træde ud i Livet, og som har slumret, medens de Retslærde og Lovgiverne tyggede Drøv paa Platons Abstraktioner og Skolastikernes anvendte Teologi for at havne i Romantikernes Spekulationer. Det synes kun retfærdigt, at Opmærksomheden henledes paa Thomas More og hans Syn paa Straf og Brøde; den, der har Stunder til at gaa Sagen nærmere efter, vil stifte Bekendtskab med en usædvanlig fin og ædel Karakter, en Mand, han aldrig vil glemme, ligesom Venner af den individuelle personlige Frihed vil finde et tappert Forsøg paa at gennemføre Samfundsreformer paa »Familiens Grundlag«, der sikkert vil tiltale den, der i den stadige Appel til Samfundet finder en Fare for Personligheden og Individet.

Palle Rosenkrantz.
